

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Biblische Notizen (τεῦχος 165/2015)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους ὁ Benjamin Kilchör ἀπαντᾷ σὲ προηγουμένη τοποθέτηση τοῦ καθηγητῆ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Jan Joosten σχετικὰ μὲ τὴν μετάφραση τῆς φράσης כָּכָה בְּכָל־מָקוֹם στοῦ Ἐξ 20,24β («An jedem Ort» oder “am ganzen Ort” (Ex 20,24b)? Eine Antwort an Jan Joosten»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ φράση πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ ὡς «σὲ ὅλον τὸν τόπο» (ἀντὶ γιὰ τὴν ἀπόδοση ποὺ προτείνει ὁ Joosten «σὲ κάθε τόπο») καὶ ἀναφέρει ὡς ἐπιχείρημα τὴν πρόσληψη τοῦ Ἐξ 20,24β στοῦ Δευτ 12. Ὁ Herbert Migsch, στὴν συνέχεια, συγκρίνει τὸ μασωριτικὸ καὶ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο τοῦ Ἱερ 35,18 (45,18 Ο'). Ἐντοπίζει τὶς ἐπιμέρους διαφοροποιήσεις καὶ προτείνει τὴν κριτικὴ τοῦ ἀποκατάστασιν. Μία νέα κατανόηση τοῦ Β' Χρον 21,4 προτείνεται ἀπὸ τὸν Ilan Abecassis στὴν ἐπόμενη σύντομη μελέτη («He put to the sword all his brothers” (2Chr 21,4)?»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ὁ στίχος δὲν θὰ πρέπει νὰ κατανοθεῖ κυριολεκτικὰ ἀλλὰ ὡς ἓνα φανταστικὸ ἐπεισόδιο.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Bertrand Pinçon ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τοῦ χρόνου στὸ βιβλίον τοῦ Ἐκκλησιαστή («Quoi de nouveau sous le soleil? L'épreuve du temps chez le sage Qohélet»). Σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα ὁ τρόπος ποὺ παρουσιάζεται ὁ χρόνος στὸ συγκεκριμένο βιβλίον συμφωνεῖ μὲ τὸ γενικότερο μήνυμα τοῦ Ἐκκλησιαστή, ὅτι δηλαδὴ ἡ κάθε μέρα εἶναι ἓνα δῶρο τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν παροδικότητα τοῦ χρόνου. Οἱ Serge καὶ Alexander Frolov, στὴν μελέτη, ποὺ ἀκολουθεῖ, ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ φράση στοῦ Κρ 4,21αβ-γ θὰ πρέπει νὰ κατανοθεῖ ὅτι ἀναφέρεται στὴν Ἰαήλ καὶ ὄχι στὸν Σισέρα («Sisera Unfastened: On the Meaning of Judges 4:21 αβ-γ»). Στὴν συνέχεια, ὁ Kyunggoo Min διερευνᾷ τὸ περιεχόμενο τῆς ἔννοιας τῆς «καινῆς διαθήκης» στοῦ Ἱερ 31,31-34 («Die neue Tora als der neue Bund in Jer 31,31-34»). Ὑποστηρίζει ὅτι ἡ συγκεκριμένη περικοπὴ χρονολογεῖται στὴν μετα-δευτερονομιστικὴ ἐποχὴ καὶ συνδέεται μὲ τὴν ἰδέα τῆς περιτμημένης καρδίας στοῦ Δευτ 30,6 καὶ τὴν Τορὰ ποὺ γράφεται σὲς καρδιὰς τῶν πιστῶν μὲ τὸ κήρυγμα τῶν προφητῶν. Καταλήγει ὅτι ἡ «καινὴ διαθήκη» εἶναι ἡ ἀόρατη καὶ ἀπαράβατη Τορὰ. Ἡ ἐπόμενη μελέτη εἶναι τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐκτενοῦς μελέτης τοῦ Heiko Wojtkowiak σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Ernst Käsemann γιὰ τὴν θεολογία τοῦ Παύλου («Unter der Herrschaft Christi. Ernst Käsemanns Paulusverständnis: Konstanten und Entwicklungen – Teil 2»). Ὁ Käsemann ὑποστηρίζει ὅτι κυρίαρχη στὸ ἔργο τοῦ Παύλου εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς τοῦ Κυρίου τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἀποψή του ἐπηρεάζει κάθε ἄλλη πτυχὴ τῆς σκέψης τοῦ ἀποστόλου. Σὲ μεταγενέστερα

κείμενα ὁμως τοῦ Käsemann, κυρίως σὲ αὐτὰ ποὺ ἀφοροῦν στὴν ἠθικὴ τοῦ Παύλου, ἢ ἀρχικὴ θέσπι τοῦ Γερμανοῦ καινοδιαθηκολόγου μετριάζεται ἀρκετά.

Ἡ μελέτη τοῦ Thomas Witulski, ποὺ ἀκολουθεῖ, εἶναι τὸ δεῦτερο μέρος τῆς μελέτης του γιὰ τὸ τέλος τοῦ κατὰ Μάρκον («Ein Evangelium ohne Epiphanieerzählungen?! Mk 16,1-8 als ursprünglicher Schluss des Markusevangeliums – Teil 2»). Ὁ συγγραφέας υἱοθετεῖ τὴν ἄποψη ὅτι τὸ Mk 16,8 ἦταν τὸ ἀρχικὸ τέλος τοῦ εὐαγγελίου, καθὼς συμφωνεῖ μὲ τις θεολογικὲς καὶ λογοτεχνικὲς προθέσεις τοῦ εὐαγγελιστῆ. Τέλος, ὁ Friedrich-Emanuel Focken ἐξετάζει κριτικὰ τὴν ἀφήγηση τοῦ Β' Βασ γιὰ το βιβλίον τοῦ Νόμου καὶ τὸν Ἰωσία («Joschijas Gesetzesschrift. Eine literarkritische und redaktions-geschichtliche Analyse von 2Kön 22,1-23,3; 23,21-30 – Teil 2»). Ὁ συγγραφέας διαπιστώνει μία ἐξέλιξη τοῦ κειμένου σὲ δύο στάδια: α) στὸ βασικὸ στρώμα τῶν βιβλίων τοῦ Σαμουὴλ καὶ τῶν Βασιλειῶν ἀνήκουν οἱ στίχοι 22,1-18aba· 19a· 20· 23,4a*· 28-30 καὶ β) ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς Αἰχμαλωσίας προέρχονται οἱ 22,18bb·19b· 23,1-3· 21-23· 24b-27.

Early Christianity (τόμος 6, τεῦχος 1/2015)

Τὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ἀφιερωμένο στὴν κλασικὴ πλέον καινοδιαθηκικὴ μελέτη τοῦ Wilhelm Bousset, *Kyrios Christos: Geschichte des Christusglaubens von den Anfängen des Christentums bis Irenaeus* (1913), ἢ ὁποία ἀποτέλεσε σημεῖο ἀναφορᾶς κατὰ τὸν 20ὸ αἰῶνα στὶς συζητήσεις γιὰ τὴν χριστιολογία τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ. Μὲ τὴν ἀφορμὴ τῆς συμπλήρωσης τῶν ἑκατὸ καὶ πλέον χρόνων ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκδοσι, εἰδικοὶ καινοδιαθηκολόγοι κάνουν μία ἀποτίμησι τοῦ ἔργου τοῦ Bousset.

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Cilliers Breytenbach («Bousset's *Kyrios Christos*: Imperfections of a Benchmark») συζητᾷ κριτικὰ τὴν σημασία αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Ὁ συγγραφέας θεωρεῖ προβληματικὸ τὸν τρόπο ποὺ ὁ Bousset κατανόησε τὸν Ἰουδαϊσμὸ τῆς περιόδου τοῦ Δεύτερου Ναοῦ ἀλλὰ καὶ τὴν μονομερῆ ἔμφασι στὸν ρόλο τῶν πύλειων κοινοτήτων στὸν ἐθνικὸ κόσμον. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐκτιμᾷ ὡς σημαντικὴ τὴν ἀποδέσμευσι τῆς κατανόησης τῆς λατρείας τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ ἀπὸ ὁποιοσδήποτε ἑτεροχρονισμένες δογματικὲς κατηγορίες. Στὴν συνέχεια, ὁ Larry W. Hurtado («Wilhelm Bousset's *Kyrios Christos*: An Appreciative and Critical Assessment») προσθέτει στὴν κριτικὴ αὐτὴ ἀποτίμησι τοῦ ἔργου τοῦ Bousset ὡς ἀδύναμα σημεῖα ὀρισμένες ἀπὸ τις προϋποθέσεις τοῦ Bousset, ὁ ὁποῖος ἀνήκει στὴ λεγόμενη Θρησκευτοῖστορικὴ Σχολή, καθὼς καὶ τὸν τρόπο ποὺ ἀξιοποίησε τις διαφορὲς πηγὲς στὴν ἔρευνά του. Ὡστόσο, καταλήγει πὺς παρὰ τις ἀδυναμίες τῆς, ἢ συμβολὴ τῆς μελέτης τοῦ Bousset παραμένει σημαντικὴ, καθὼς τοποθετεῖ τὴν λατρεία τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς θρησκευτικῆς ζωῆς καὶ κατανοεῖ τὸν ἀρχέγονον Χριστιανισμὸ ὡς ἓνα ἱστορικὸ φαινόμενο.

Ὁ Lutz Doering στὴν ἐπόμενη μελέτη («Wilhelm Bousset's *Die Religion des Judentums im neutestamentlichen Zeitalter*») ἐξετάζει τὴν μελέτη τοῦ Bousset μέ-

σα στο γενικότερο πλαίσιο της ιστορίας της έρευνας και σε σχέση προς το υπόλοιπο έργο του συγγραφέα. Ο Doering συζητά την μέθοδο του Bousset, τις πηγές που χρησιμοποίησε και τις ιδεολογικές του καταβολές. Έστιάζει κυρίως στην επίδραση που άσκησε σε αυτόν ο Thomas Carlyle και στην στάση του Bousset απέναντι στον αρχαίο Ιουδαϊσμό, για τον οποίο θεωρούσε ότι βρίσκεται κάπου μεταξύ της αποκλειστικότητας και της οικουμενικότητας. Ακολουθεί η μελέτη του Robert Matthew Calhoun, ο οποίος συζητά τις θέσεις του Bousset για τον τρόπο κατανόησης των θαυμάτων του Ίησού στις πρωτοχριστιανικές κοινότητες εντός κι εκτός Παλαιστίνης στηριζόμενος στο συγκεκριμένο παράδειγμα του Μκ 1,16-20 («The Power of the Call: Wilhelm Bousset on Miracle, and Mark 1:16-20»). Ο συγγραφέας παρατηρεί ότι: α) ο Μάρκος φαίνεται να κατανοεί την κλήση των μαθητών ως αφήγηση θαύματος, β) την ίδια γραμμή ακολουθούν και οι Λουκάς και Ιωάννης στον τρόπο που παρουσιάζουν το περιστατικό, γ) το επεισόδιο επιβεβαιώνει ότι ο Ίησους κατέχει μία «δύναμιν Θεού». Έπομένως, ο Μάρκος κάνει λόγο για μία εμπειρία της δύναμης του Θεού, για την οποία κάνουν λόγο και οι πάλλειες επιστολές. Στην τελευταία μελέτη του τεύχους οι Richard Bauckham και Stefano De Luca παρουσιάζουν τα αρχαιολογικά εθρήματα στα Μάγδαλα της τελευταίας δεκαετίας και αποπειρώνται να ερμηνεύσουν όρισμένα από αυτά («Magdala As We Now Know It»).

Ephemerides Theologicae Lovanienses (τόμος 91, τεύχος 1/2015)

Στην πρώτη μελέτη του τρέχοντος τεύχους ο Harry Fleddermann επανέρχεται στο ζήτημα της απουσίας της αφήγησης της ανάστασης από τη λεγόμενη Πηγή των Λογίων («The Resurrection of Jesus in the Plot of Q»). Μολονότι και τα τέσσερα κανονικά ευαγγέλια δεν περιγράφουν την ανάσταση, αφήνουν να εννοηθεί ότι αυτή έλαβε χώρα κάποια στιγμή μεταξύ της ταφής του Ίησού και της διαπίστωσης του άδειου τάφου. Για τα τελευταία τριάντα χρόνια η θέση, που υποστηριζόταν από μεγάλη μερίδα έρευννητών, ήταν ότι η Πηγή των Λογίων δεν φαίνεται να προϋποθέτει την ανάσταση του Ίησού. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι οι άρκετες αναφορές στην ανάσταση της Πηγής καθώς επίσης και η θεολογική και αφηγηματική της δομή υποδηλώνουν ότι και η Πηγή των Λογίων, όπως και τα κανονικά ευαγγέλια, προϋποθέτουν με τον ίδιο τρόπο την ανάσταση του Ίησού. Ο Francis Moloney, στην συνέχεια, εξετάζει λεπτομερώς την δομή του τελευταίου λόγου του Ίησού στο κατά Ιωάννην 13,1-38 («The Literary Unity of John 13,1-38»). Ο συγγραφέας συζητά αρχικά την μακροδομή της ένότητας 13,1-17,26 και διαπιστώνει κοινά θέματα (δόξα, ώρα, το τέλος, αγάπη) με κυρίαρχο εκείνο της αγάπης. Όσον αφορά στην μικροδομή του 13,1-38, ο Moloney προτείνει μία τριμερή διαίρεση (13,1-17· 18-20· 21-38), υποστηρίζει ότι οι συγκεκριμένοι στίχοι αποτελούν μία λογοτεχνική ένότητα κι εισάγουν την ένότητα 14,1-16,33.

Ο Thomas Witulski στην τρίτη μελέτη του τεύχους συζητά το εκκλησιολογικό μοντέλο που εισάγεται στην Μ. Άσία κατά το 2ο αϊ. και το αντιπαράβλλει προς

ἐκείνο τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκάλυψης («Bischof contra Prophet: Das kleinasiatische Christentum des 2. Jahrhunderts zwischen lokaler Verfaßtheit und universalen Freiheit»). Ὁ συγγραφέας τῆς Ἀποκάλυψης φαίνεται νὰ κατανοεῖ τὴν Ἐκκλησία ὡς μία κοινότητα χριστιανῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ὁποία διευθύνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς ἐπίσκοπο, –ποὺ δηλώνει τὴ θέλησή του μέσα ἀπὸ ἀποκαλύψεις– καὶ τοὺς 24 πρεσβυτέρους («πρεσβυτέριον»). Αὐτὸ τὸ μοντέλο διαφέρει ἀπὸ ἐκείνο τῆς ἱεραρχικῆς ὀργάνωσης τῆς Ἐκκλησίας, μὲ κεφαλὴ τὸν ἐπίσκοπο, τὸ ὁποῖο ἀντικατοπτρίζεται στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Ἰγνατίου. Τὸ νέο αὐτὸ μοντέλο κερδίζει ἔδαφος στὴν προσπάθεια ἐλέγχου ἀνεξάρτητων προφητικῶν κύκλων στὶς ἐκκλησίες τῆς Μ. Ἀσίας, στοὺς ὁποίους φαίνεται νὰ ἀνήκουν ἐπίσης κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τῆς Ἀποκάλυψης καὶ τῶν τριῶν ἐπιστολῶν Ἰωάννου. Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ John Nolland συζητᾷ τὸν χαρακτήρα τῆς θυσίας **ἸΩΝ**, ἡ ὁποία θεωρήθηκε θυσία προσφορᾶς καὶ ἀποζημίωσης τοῦ Θεοῦ («Does the Cultic **ἸΩΝ**, Make Reparation to God?»). Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ Λευιτ 5,2-26 ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι ἀρχικὰ ὁ ὄρος δῆλωνε τὴν θυσία ποὺ συνδεόταν μὲ τὴν ἀποζημίωση κάποιου ποὺ ἀδικήθηκε. Ἀργότερα ὁ ὄρος ἀπόκτησε μία γενικότερη σημασία καὶ ὁ συγγραφέας προτείνει μία ἐξέλιξη ἀνάλογη μὲ ἐκείνη ποὺ ἀκολούθησε ἡ θυσία **ΠΝΩΠ**.

Ἡ ἀξία τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ Thomas Kraus, ποὺ ἀκολουθεῖ («Kritische Ausgaben des Neuen Testaments und Textkritik: Anmerkungen anhand von Lk 14,5 als Testfall?»). Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι, ἐνῶ σήμερα κυκλοφοροῦν ἐξαιρετικὲς κριτικὲς ἐκδόσεις τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπως ἡ Nestle-Aland 28 ἢ ἡ 5η ἐκδοσις τῆς UBS, ὡστόσο, γενικὰ παρατηρεῖται μείωσις τοῦ ἐνδιαφέροντος στὶς νεότερες γενιὲς καινοδιαθηκολόγων γιὰ τὴν συστηματικὴ καὶ μεθοδικὴ κριτικὴ τοῦ καινοδιαθηκικοῦ κειμένου. Ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ ὡς παράδειγμα τὶς διαφορετικὲς γραφές, ποὺ μαρτυροῦνται στὴ χειρόγραφη παράδοσις τοῦ Λκ 14,5, προκειμένου νὰ καταδείξει τὴν σπουδαιότητα τῆς κριτικῆς θεώρησης τοῦ κειμένου. Στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους οἱ Peter Juhás καὶ Róbert Lapko ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ρόλο ποὺ διαδραματίζουν διάφορα μυθικὰ τέρατα στὴν Συριακὴ Ἀποκάλυψη τοῦ Βαρούχ («*Aspis und Draqōne* und die mythologischen Wesen der Syrischen Baruch-Apokalypse»). Στὸ συγκεκριμένο ἀποκαλυπτικὸ κείμενο αὐτὰ τὰ ὄντα (σειρῆνες, Λίλιθ, Λεβιάθαν, Behemoth) δὲν ἀποτελοῦν ἀπειλή, ἀλλὰ μεταμορφώνονται σὲ φιλικὰ καὶ εὐεργετικὰ ὄντα κατὰ τὴ μεσσιανικὴ ἐποχὴ.

Zeitschrift für Theologie und Kirche (τόμος 112, τεῦχος 2/2015)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Volker Göckle ἐξετάζει τὴν θέση ποὺ καταλαμβάνει ἡ ἔννοια τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ στὴν θεολογικὴ σκέψη τοῦ Παύλου («Die Relevanz des Landes Israel bei Paulus»). Παρατηρεῖ ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα αὐτὸ καθαυτὸ. Ὡστόσο, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Ρωμ 4,13 καὶ τῆς παύλειας θεώρησης τῆς ἀγιότητας καὶ τῆς σωτηρίας, μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι ὁ ἀπόστολος δὲν προσδίδει ἕναν πνευματικὸ χαρακτήρα στὴν ἔννοια τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ

μᾶλλον καταλύει τὴν ἔννοια τῶν ἑδαφικῶν ὁρίων. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ παντοῦ νὰ συναντήσῃ τὸν Θεὸ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ δεχθῆ τὴ σωτηρία, ἡ πιστότητα καὶ ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐκλογή καὶ ἡ ἀγιότητα δὲν μποροῦν πλέον νὰ περιορισθοῦν τοπικά. Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Albrecht Beutel σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο πού ὁ γερμανικὸς Διαφωτισμὸς προσέλαβε κριτικὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Martin Luther («Martin Luther im Urteil der deutschen Aufklärung. Beobachtungen zu einem epochalen Paradigmenwechsel»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι παρατηρεῖται μία ἀλλαγὴ στὸν τρόπο πού προσλαμβάνεται ὁ Λούθηρος, κάτι τὸ ὁποῖο καθίσταται σαφὲς μέσα ἀπὸ παραδείγματα ἀπὸ τὴν λογοτεχνία, τὴν ιστοριογραφία καὶ τὴν θεολογία τῆς ἐποχῆς. Ὁ γερμανικὸς Διαφωτισμὸς ξεπερνᾷ τὴν ἔμμονὴ τοῦ Λούθηρου γιὰ τὴν ὀριζόμενη ἀπὸ τὸν χρόνο θεολογία καὶ εἰσάγει τὴν ἰδέα τῆς *δομικῆς μαθητείας*. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Διαφωτισμοῦ ἀξιοποιοῦν βέβαια τὸν Λούθηρο, αὐτονομοῦνται ὁμως ταυτόχρονα κριτικὰ ἀπὸ αὐτόν.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Thomas Kaufmann συζητᾷ τὶς συλλογὲς λόγιων τοῦ Λουθήρου πού ἀφοροῦν στοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔχουν ἔντονο ἀντισημιτικὸ χαρακτήρα («Antisemitische Lutherflorilegien. Hinweise und Materialien zu einer fatalen Rezeptionsgeschichte»). Ἡ συγκεκριμένη πρακτικὴ συλλογὴς τέτοιων λόγιων τοῦ Γερμανοῦ Μεταρρυθμιστῆ γνώρισε τὴν ἀκμὴ της κατὰ τὸν 19ο αἰ. μὲ τρεῖς συλλογὲς ἀντι-ιουδαϊκῶν κειμένων ἀπὸ φυλλάδια τοῦ Λουθήρου τοῦ 1543. Στὰ τέλη τοῦ ἴδιου αἰῶνα ἡ Λουθηρανικὴ Ἐκκλησία κατηγορήθηκε ἀπὸ ἐκδότες μὲ ἀντι-ιουδαϊκὴ στάση ὅτι ἀποκρύπτει τὶς θέσεις τοῦ Λουθήρου γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. Τέλος, ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1920 καὶ ἔξῃς Λουθηρανοὶ θεολόγοι δημοσιεύουν τὸ ἀντι-ιουδαϊκὸ ἔργο τοῦ Λουθήρου, ἐνῶ ἡ συμβουλή του νὰ καοῦν οἱ συναγωγὲς τῶν Ἑβραίων χρησιμοποιήθηκε πολλὰ φορὲς πρὶν τὴ γνωστὴ «Νύχτα τῶν Κρυστάλλων». Στὴ συνέχεια, ὁ Martin Honecker ἐξετάζει τὸ περιεχόμενο τριῶν ἔννοιων, τῆς «ἀσφάλειας», τῆς «βεβαιότητας» καὶ τοῦ αἰσθήματος ἀσφάλειας («Sicherheit, Gewissheit, Geborgenheit. Suche nach Verlässlichem in einer verunsicherten Welt»). Ὁ συγγραφέας παρουσιάζει τὶς διαφορὰς καὶ ὁμοιότητες μεταξὺ τῶν τριῶν αὐτῶν ὄρων καὶ ἐπισημαίνει ὅτι μία τέτοια συζήτηση θέτει τὸ θεολογικὸ ἐρώτημα τῆς σχέσης μεταξὺ τῆς θεωρητικῆς ἐνασχόλησης καὶ τῆς σύνδεσης μὲ τὴν καθημερινὴ ζωὴ. Τὸ θέμα τῆς τελευταίας μελέτης τοῦ τεύχους εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Μέσων Μαζικῆς Ἐνημέρωσης στὴν Γερμανία στὸ διάστημα 1949 ἕως 1969 («Öffentliche Theologien im medialen Christentum? Impulse der Diskussion >kirchlicher Publizistik< von 1949 bis 1969»). Ἡ ἐνασχόληση μὲ τὸ θέμα συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸ γενικότερο ζήτημα τῆς «δημόσιας θεολογίας».

Zeitschrift für antikes Christentum (τόμος 18, τεῦχος 3/2015)

Ὁ Robert G.T. Edwards παρουσιάζει στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους τὴν ἔρμηνεία τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, τὴν ὁποία προτείνει γιὰ τὸ Γεν 1,26-

27 στο πλαίσιο τῆς ἀντιπαράθεσής του με τοὺς Βαλεντινιανούς («Clement of Alexandrias Anti-Valentinian Interpretation of Gen 1:26-27»). Σύμφωνα με τοὺς Βαλεντινιανούς οἱ ὄροι «εἰκόνα» καὶ «ὁμοίωση» ἀντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές κατηγορίες ἀνθρώπων, τοὺς μὴ Χριστιανούς καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Σὲ αὐτοὺς προσέθεταν μία ἀνώτερη κατηγορία, τῶν γνωστικῶν. Ὁ Κλήμης ἀποκρούει αὐτὴν τὴν αἰτιοκρατικὴ θεώρηση καὶ συνδέει τὴν «εἰκόνα» καὶ τὴν ὁμοίωση με τὴν πίστη καὶ τὴ γνώση ἀντίστοιχα. Ἔτσι προσαρμόζει αὐτὴν τὴν πτυχή τῆς βαλεντινιανῆς θεολογίας στὸ δικό του θεολογικὸ καὶ φιλοσοφικὸ σύστημα. Στὴ συνέχεια, ὁ András Handl ἐξετάζει κατὰ πόσο ὀρισμένες ἀρχαῖες πηγές γιὰ τὸν θάνατο τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Κάλλιστου Α΄ (217;-222;) μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἀξιόπιστες («Bishop Callistus I. of Rome (217?-222?): A Martyr or a Confessor?»). Ὁ Handl ὑποστηρίζει ὅτι ἐξαιτίας τῆς ρευστότητας τῆς ὀρολογίας ὁ ὁμολογητὴς ἐπίσκοπος λανθασμένα χαρακτηρίστηκε ὡς μάρτυρας. Στὴν συνέχεια, ὁ συγγραφέας τῶν Acta Callisti ἐπινόησε καὶ συμπλήρωσε στὴν βιογραφία τοῦ Κάλλιστου μία ἀφήγηση τοῦ βίαιου θανάτου του. Ἐπομένως, οἱ Acta δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀξιόπιστη ἱστορικὴ πηγή γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸν θάνατο τοῦ ἐπισκόπου. Παρέχουν, ὡστόσο, πληροφορίες γιὰ τὴν σύνδεση τοῦ Καλλίστου με τὴν Trastevere, γιὰ τὶς κατακόμβες τοῦ Calepodius καθὼς καὶ γιὰ τὴν τοπογραφία τῆς Ρώμης κατὰ τὸν 5ο αἰ.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Clemens Leonhard σχετικὰ με τὶς διαφοροποιήσεις στὴν τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἀπὸ τὸν 3ο αἰ. καὶ ἐξῆς («Morning salutations and the Decline of Symptotic Eucharists in the Third Century»). Ὁ συγγραφέας ἐντοπίζει τὶς ἀλλαγές σὲ πέντε σημεία: α) στὴν ποσότητα καὶ ποιότητα τῶν τροφῶν, β) στὸν συνδυασμό (καὶ στὴν διάκριση) τοῦ καθαγιασμοῦ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, γ) στὸν χρόνο τέλεσης τῆς Εὐχαριστίας, δ) στὴ σύνδεση με τὴν λειτουργία τοῦ λόγου ποὺ προηγεῖται τῆς Εὐχαριστίας καὶ ε) στὸν ρόλο τῶν ἱερέων ὡς προεστώτων στὴν τέλεση τῆς Εὐχαριστίας. Ὑποστηρίζει ὅτι σταδιακὰ ἐγκαταλείπεται ἡ μίμηση τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καὶ οἱ ἐπιρροές εἶναι πλέον ἀπὸ τὰ συμπόσια καὶ τὸ ῥωμαϊκὸ σύστημα πελατῶν καὶ πατρῶνων. Ταυτόχρονα, ὅμως, παρ' ὅλη τὴν ἀπομάκρυνση, τονίζεται ἐντονότερα ὅτι ἡ τελούμενη Εὐχαριστία παραμένει στὸ τυπικὸ τῆς τέλεσης ἢ ἴδια με ἐκείνη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπόμενη μελέτη ἔχει ὡς θέμα τῆς τὸ κείμενο τοῦ *Ποιμένα τοῦ Ἐρμᾶ*, ἔτσι ὅπως παραδίδεται στὸν Σιναϊτικὸ Κώδικα τοῦ 4ου αἰ. («Textual Revisions of the Shepherd of Hermas in Codex Sinaiticus»). Ὁ συγγραφέας τῆς μελέτης, Dan Batovici, ἐξετάζει τὶς διορθώσεις ποὺ ἔκαναν στὸ κείμενο οἱ διάφοροι διορθωτὲς τοῦ Σιναϊτικοῦ Κώδικα καὶ διερευνᾷ κατὰ πόσο αὐτὲς οἱ διορθώσεις ἐπηρέασαν τὴν ἱστορία πρόσληψης τοῦ κειμένου τοῦ *Ποιμένα*.

Στὴν μελέτη, ποὺ ἀκολουθεῖ, ὁ Adam D.P. Rasmussen παρουσιάζει τὸν τρόπο ποὺ ὁ Μ. Βασίλειος χρησιμοποιεῖ τὴν πραγματεία τοῦ Ὁριγένη κατὰ τῆς ἀστρολογίας (*Φιλοκαλία* 23) στὴν ἑκτὴ ὁμιλία τοῦ ἔργου *Εἰς τὴν Ἐξαήμερον* («Basil of Caesarea's Uses of Origen in His Polemic against Astrology»). Ὁ συγγραφέας

έντοπιζει πέντε δάνεια, στα όποια ό Μ. Βασίλειος αξιοποιεί τον Ώριγένη με διαφορετικό κάθε φορά τρόπο. Υίοθετεί τον όρισμό του Ώριγένη για την γενεθλιολογία, αλλά απορρίπτει την θέση του ότι τα άστρα είναι ζωντανά. Μέσα από παραδείγματα και την συζήτηση του ύφους και του φιλολογικού είδους των δύο κειμένων ό Rasmussen καταλήγει ότι ό Μ. Βασίλειος χρησιμοποιεί βέβαια τον Άλεξανδρινό έκκλησιαστικό συγγραφέα αλλά πάντοτε κριτικά με σκοπό να έξυπηρετήσει τους δικούς του στόχους. Τέλος, ό Wolfram Kinzig («Das griechische Bekenntnis des Akakios von Beroia (CPG 6481) wiederhergestellt») παρουσιάζει μία νέα αποκατάσταση του ελληνικού κειμένου της όμολογίας πίστης που αποδίδεται στον Άκάκιο Βεροίας (330-433) και ή όποία διασώζεται πλήρως στα λατινικά (CPG 6481). Ό συγγραφέας στηρίζει την αποκατάσταση του ελληνικού κειμένου σε αποσπάσματα, τα όποια μέχρι σήμερα αποδίδονται στον Άμφιλόχιο Ίκονίου (+398/404). Σύμφωνα με τον Kinzig οι χριστολογικές θέσεις αυτών των αποσπασμάτων προσιδιάζουν στο θεολογικό κλίμα που επικράτησε μετά την Γ΄ Οικουμενική Σύνοδο (431) και παραπέμπουν σε κηρύγματα τα όποια έκανε ένας μαθητής του Άκακίου, ό Παύλος Έμέσης στην Άλεξάνδρεια στα 432/433.

Vigiliae Christianae (τόμος 69, τεύχος 2/2015)

Στην πρώτη μελέτη του τεύχους ό Alberto J. Quiroga Puertas συζητά την σημασία της χρήσης των ρητορικών σχημάτων στους λόγους επισκόπων της αρχαίας Έκκλησίας, έτσι όπως αφηγείται για αυτούς ό ιστορικός Σωκράτης ό Σχολαστικός («The Literary Connoisseur. Socrates Scholasticus on Rhetoric, Literature and Religious Orthodoxy»). Άξιοποιώντας τα νέα πορίσματα της έρευνας για την αρχαία γραμματεία και ιστοριογραφία, ό Puertas υποστηρίζει ότι ό Σωκράτης θεωρούσε ότι αυτά τα ρητορικά κείμενα ήταν μέρος της διαπραγματευτικής διαδικασίας προς άναζήτηση της θρησκευτικής όμοφωνίας. Στην επόμενη μελέτη ή Paria Ramelli παρουσιάζει τον διάλογο μεταξύ έθνικών και χριστιανών φιλοσόφων του 2ου αι. σχετικά με το ήθος και τον λόγο («Ethos and Logos: A Second-Century Debate Between “Pagan” and Christian Philosophers»). Η συγγραφέας παρουσιάζει την πολεμική έθνικών στοχαστών, όπως του Έπίκτητου, του Μ. Αύρηλιου, του Κέλσου, του Γαληνού και του Λουκιανού. Άπαντώντας σε αυτήν την κριτική, οι χριστιανοί ανέπτυξαν μία θεολογία του Λόγου, όπου ό Λόγος ταυτίζεται με τον Ίησού Χριστό. Οι άπαρχές αυτής της θεολογίας βρίσκονται στον πρόλογο του κατά Ίωάννην και έχει προετοιμαστεί από τον Φίλωνα. Την συνεχίζουν ό Ίουστίνος, άρκετοι από τους εκπροσώπους του Βαλεντινιανισμού, ό Κλήμης ό Άλεξανδρέως και κυρίως ό Ώριγένης αλλά και όσοι Πατέρες στη συνέχεια επηρεάζονται από αυτόν.

Στην μελέτη που ακολουθεί, ή Kathleen Gibbons συνδέει το έκλεκτικό ύφος του Κλήμεντος του Άλεξανδρέως με την θέση του ότι στοιχεία της μωσαϊκής φιλοσοφίας μπορούν να έντοπισθούν στις διάφορες φιλοσοφικές παραδόσεις της εποχής του («Moses, Statesman and Philosopher: The Philosophical Background

of the Ideal of Assimilating to God and the Methodology of Clement of Alexandria's *Stromateis* 1»). Ὡς παράδειγμα, ἀποδεικτικό τῆς θέσης τῆς, χρησιμοποιεῖ τὸν τρόπο πὸν ὁ Μωυσῆς περιγράφεται στὸ *Σιτωματεῖς* 1, ὅπου ὁ Κλήμης φαίνεται νὰ ἀντιλεῖ ἀπὸ πλατωνικὲς καὶ στωικὲς πηγές. Ἡ εἰκόνα τοῦ Μωυσῆ ὡς πολιτικοῦ ἀνδρα καὶ φιλοσόφου ἀξιοποιεῖ τὸν στωικισμό ὡς ἐρμηνευτικὸ πρῶσιμα κατανόησης καὶ ἐνοποίησης τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. Τέλος, ἡ συγγραφέας συζητᾷ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους κατανοεῖται ὁ Ἰουδαϊσμός καὶ οὐσιαστικὰ σὲ πολλὰς περιπτώσεις καθόρισε τὴν σχέση του μὲ τὴν ἐθνικὴ κουλτούρα. Στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Daniel Eastman ἐσιάζει τὸ ἐνδιαφέρον του στὶς τιμωρητικὲς πράξεις καὶ στὶς κατάρες τοῦ μικροῦ Ἰησοῦ στὸ κατὰ Θωμᾶν ἀπόκρυφο εὐαγγέλιο τῆς Παιδικῆς Ἡλικίας τοῦ Ἰησοῦ («Cursing in the Infancy Gospel of Thomas»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὲς ἀποτελοῦν ἓνα ἰδιάζον στοιχεῖο τοῦ συγκεκριμένου ἀποκρύφου μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ καὶ ἀναζητᾷ παράλληλες παραδόσεις στὴ χριστιανικὴ καὶ ἐθνικὴ γραμματεία τῆς περιοχῆς. Ὡς πιθανὸν παράλληλο θεωρεῖ ἀνάλογες ἱστορίες μὲ κατάρες σὲ ἱστορίες γιὰ ἀσκητὲς τῆς Συρίας τοῦ 4ου αἰ., οἱ ὁποῖες διασώζονται ἀπὸ τὸν Θεοδώρητο Κύρου στὸ ἔργο του *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*.

Theologische Quartalschrift (195:1 2015)

Τὸ θέμα τοῦ τρέχοντος τεύχους τοῦ παρόντος τόμου εἶναι ἡ ἐκκλησιολογία. Στὴν πρώτη μελέτη ὁ Matthias Remenyi διερευνᾷ κατὰ πόσο ἡ σχετικὰ παραμελημένη ἐκκλησιολογικὴ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ συμβάλει σὲ τρέχουσες συζητήσεις στὸ κῶρο τῆς γερμανόφωνης συστηματικῆς θεολογίας («Identität und Differenz in Denkform und Metapher: Eine Problem-skizze zur Denkformdebatte und zur Leib-Christi-Ekklesiologie»). Ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ συγκεκριμένη ἐκκλησιολογικὴ μεταφορὰ μπορεῖ νὰ βοηθήσει στὴ συζήτηση γιὰ τὰ μοντέλα σκέψης πὸν μποροῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν στὴ συστηματικὴ θεολογία, διότι ἡ εἰκόνα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ ἐνώσει τὴν ταυτότητα μὲ τὴν διαφορὰ, συνδέοντας τὸ πεπερασμένο μὲ τὸ ἀπόλυτο, ἐννοεῖς οἱ ὁποῖες ἀπασχολοῦν σήμερα τὴ γερμανόφωνη συστηματικὴ θεολογία. Γιὰ νὰ τεκμηριώσῃ τὴ θέση του ὁ συγγραφέας ἀνατρέχει στὴν ἐκκλησιολογία τοῦ Johann Adam Möhler καὶ σὲ ἐκκλησιολογικὲς μελέτες μεταξὺ τῆς δεκαετίας τοῦ 1920 καὶ τοῦ 1940. Στὴν ἴδια γραμμὴ σκέψης κινεῖται καὶ ἡ δευτέρη μελέτη τοῦ τεύχους («Panentheismus und Ekklesiologie: Die Leib-Christi-Ekklesiologie Johann Adam Möhlers und der gegenwärtige Denkformenstreit»). Ὁ Ruben Schneider συγκρίνει τὰ δύο κυρίαρχα μοντέλα σκέψης, τὴν ἐλεύθερη ἀναλυτικὴ σκέψη τῆς διαφοροποίησης τοῦ Thomas Prörper καὶ ἄλλων καὶ τὴ μονιστικὴ ἐνοποιητικὴ προσέγγιση τοῦ Klaus Müller, μὲ τὴν θεολογία τοῦ Johann Adam Möhler, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν γερμανικὸ ἰδεαλισμό. Τὸ βασικὸ ἐρώτημα γιὰ τὸν Müller εἶναι ἡ κατανόηση τῆς σχέσης Θεοῦ καὶ κόσμου. Ἡ ἀναζήτησή του τελικὰ τὸν ὁδήγησε σὲ μία πανενθεϊστικὴ προσπάθεια διαμεσολάβησης μεταξὺ μο-

νισμού και δυαλισμού, ή όποια σύμφωνα με τόν Schneider μπορεί να είναι χρήσιμη στις τρέχουσες συζητήσεις της γερμανόφωνης συστηματικής θεολογίας.

Ο Hartmut Westermann, στην συνέχεια, εστιάζει τó ενδιαφέρον του στις συζητήσεις για την Έκκλησία ως σώμα Χριστού στο διάστημα 1920 έως 1940 στον γερμανόφωνο θεολογικό χώρο («Ecclesia ab Abel? Zur Auseinandersetzung zwischen Karl B. Adam und Mannes D. Koster»). Στο πρώτο μέρος της μελέτης, ó συγγραφέας πραγματεύεται μεθοδολογικά ζητήματα και ύπογραμμίζει την ανάγκη να όρισει με ακρίβεια τó περιεχόμενο της εικόνας της Έκκλησίας ως σώματος Χριστού. Στην συνέχεια, συζητά την σχετική αντιπαράθεση τών Karl B. Adam και Mannes D. Koster και ύπογραμμίζεται ή πολιτική και πρακτική διάσταση της έκκλησιολογικής θεώρησης της Έκκλησίας ως σώματος Χριστού τού Karl Adam. Άκολουθεί ή μελέτη της Herta Nagl-Docekal σχετικά με την επίσημη έκκλησιαστική στάση στο θέμα τού «κοινωνικού φύλου» («Geschlechtergerechtigkeit: Wie könnte eine philosophische Perspektive für die theologische Debatte von Relevanz sein?»). Η συγγραφέας παρατηρεί óι ή σύνδεση ή ταύτιση τού κοινωνικού και τού βιολογικού φύλου στηρίζεται σε μία προβληματική φυσιοκρατική αντίληψη. Επιπλέον ή τεκμηρίωσή της με άναφορά στην «άξιοπρέπεια της γυναίκας» ούσιαστικά την ύποσκάπτει, ενώ ή πρόσκληση της ήθικης φιλοσοφίας για έξάλειψη τών άνισοτήτων και άδικιών, πού προκύπτουν άπό τή διάκριση τών κοινωνικών φύλων, δέ σημαίνει άναγκαστικά έγκατάλειψη της ζωής της οικόγενειας. Η συγγραφέας καταλήγει óι ή άξιοποίηση της φιλοσοφίας μπορεί να συμβάλει στην γεφύρωση τού χάσματος μεταξύ Έκκλησίας και νεωτερικότητας όσον άφορά στο θέμα τού κοινωνικού φύλου. Στην τελευταία σύντομη παρέμβαση ó Franz-Josef Bormann συζητά την πρόσφατη σύνοδο τών ρωμαιοκαθολικών επίσκόπων με θέμα τó γάμο και την οικόγένεια, την άναγκαιότητα μεταρρυθμίσεων και, τέλος, την σημασία τέτοιων αποφάσεων ειδικότερα για την γερμανική πραγματικότητα («Ehe und Familie. Krisenhafte Entwicklungen und die römische(n) Bischofssynode(n)»).

Evangelische Theologie (τόμος 75, τεύχος 2/2015)

Στην πρώτη μελέτη τού τεύχους ó Eilert Herms πραγματεύεται τó θέμα της οικόγενειας και τού γάμου άπό την χριστιανική όπτική («Familie und Ehe in christlicher Sicht»). Ο συγγραφέας άρχίζει με την παρατήρηση óι ή οικόγένεια και ó γάμος καθορίζονται με βάση τις πανανθρώπινες ανθρώπινες συνθήκες, δηλ. την συνύπαρξη τών ανθρώπινων όντων. Στην συνέχεια, έπισημαίνει πέντε βασικές πτυχές αυτης της θέσης: α) την άναγκαιότητα της έτεροφυλίας για την διαίωνιση τού ανθρώπινου είδους, β) την δια βίου κοινωνία τών προσώπων μέσα στην οικόγένεια με σεβασμό και φροντίδα, γ) τόν ρόλο της νομικής θεσμοθέτησης τού γάμου για την προστασία της οικόγενειας και κάθε παρένθετης μορφής της, δ) την ύπαρξη και άλλων μορφών μακροχρόνιων σχέσεων φροντίδας πού χρειάζονται επίσης την κρατική προστασία, ε) την άνάγκη ή πρακτική τών έκκλησιών και τών

κρατῶν νὰ λαμβάνει ὅπ' ὄψη τὴν διαφορευτικότητα τῶν μορφῶν σχέσεων. Ὁ συγγραφέας καταλήγει ὅτι ἡ ὅποια συζήτηση γιὰ τὸν χαρακτήρα τῶν ὁμοφυλοφιλικῶν σχέσεων δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοεῖ τὴν διαφορὰ τους ἀπὸ τὴν ἑτεροφυλικὴν σχέσιν γενικὰ καὶ τὴν οἰκογένεια εἰδικότερα. Ὁ Christian Zürner, στὴν ἐπόμενη μελέτη, συζητᾷ τὴν δυνατότητα καὶ τὰ ὅρια τῆς δημόσιας θεολογίας («Hermeneutische Perspektiven öffentlicher Theologie. Überlegungen zur Erweiterung ihres pragmatischen Profils»). Ἡ πολιτικὴ θεολογία ἔρχεται νὰ ἀπαντήσῃ σὲ σύγχρονα κοινωνικά-ἠθικά ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν δημόσιο βίον γενικότερα, ἀποδεικνύοντας ἔτσι τὴν δυνατότητα συμβολῆς τῆς θεολογίας σὲ αὐτὲς τὴν συζητήσεις. Ὡστόσο, ὁ συγγραφέας διαβλέπει τὸν κίνδυνο ἡ πολιτικὴ θεολογία νὰ λειτουργήσῃ ὡς μία «πραγματιστικὴ νομιμοποίηση τοῦ θρησκευτικοῦ». Προτείνει ὡς μία λύση τὴν ἀξιοποίηση καὶ ἄλλων πτυχῶν τῆς θεολογίας πέραν τῆς ἠθικῆς καὶ ἀναφέρει ὡς ἓνα τέτοιο παράδειγμα τὴν λατρευτικὴν συνάξεις καὶ Θ. Λειτουργίες σὲ ἐποχὲς κρίσης.

Ἡ ἐπόμενη μελέτη εἶναι τοῦ Johannes Fischer («Der Verlust der Wirklichkeitspräsenz. Zu Ronald Dworkins "Religion ohne Gott"»). Ὁ συγγραφέας συζητᾷ κριτικὰ τὴν θέση τοῦ Ronald Dworkin γιὰ μία «θρησκεία χωρὶς Θεό». Ὑποστηρίζει ὅτι μία τέτοια ἰδέα σιγηθῆναι σὲ μία ὄντολογία ποὺ ἔχει τὴν ρίζην τὴν σὴν φυσικὴν ἐπιστήμην καὶ ἐπομένως δὲν λαμβάνει ὅπ' ὄψη τὰ φαινόμενα τῆς καθημερινῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἀντὶ αὐτῆς τῆς προσέγγισης ὁ συγγραφέας προτείνει μία κατανόηση τῆς θρησκείας, ἡ ὅποια ἔχει ὡς ἀφειρητὴ τὴν πραγματικότητα ὡς ἐμπειρία. Σὲ αὐτὸ τὸ μοντέλο ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ κατανοεῖται μέσα σὲ τοὺς πραγματικοὺς τόπους ποὺ παραμένουν ἀπρόσιτοι στὴν ἐπιστημονικὴ ἀντικειμενοποίηση. Ὁ Anselm Schubert, στὴν μελέτη ποὺ ἀκολουθεῖ, ἐξετάζει τὴν ἐπιρροὴν ποὺ ἄσκησε ὁ Robert Bellarmín (1542-1621) στὴν λουθηρανικὴ ἐκκλησιολογία μέχρι καὶ τὸν 18ο αἰ. Ἰδιαίτερα μὲ τὸ ἔργο του »Disputationes de Controversiis Christianae Fidei adversus Hujus Temporis Haereticos« (1586-1593) («Bellarmín und die lutherische Ekklesiologie des konfessionellen Zeitalters»). Ἡ περίπτωση τοῦ ἀποτελεῖ ἓνα ἐνδιαφέρον παράδειγμα γιὰ τὸ πῶς οἱ ἀντίθετες μεταξὺ τους θεολογικὲς παραδόσεις δὲν λειτουργοῦν ἀποκλειστικὰ ὡς μέσα ὀριοθέτησης διαφορετικῶν ὁμολογιῶν, ἀλλὰ ἐπίσης ὡς παράγοντες ἀλληλεπίδρασής τους. Οἱ θέσεις τοῦ Bellarmín ὁδήγησαν τὴν λουθηρανικὴ θεολογία στὴν διατήρηση τῆς θέσης τοῦ Λουθήρου γιὰ τὸν ἀόρατο χαρακτήρα τῆς ἀληθινῆς Ἐκκλησίας, θέση ποὺ ἐγκαταλείφθηκε πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ πειτισμοῦ ποὺ προέκρινε τὴν ὄρατὴ φύσιν τῆς Ἐκκλησίας.

*Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη
Ἐπίκουρος καθηγήτρια, Θεολογικὴ Σχολὴ ΑΠΘ*

The Wheel Journal (τεύχος 2, καλοκαίρι 2015)

Στὸ δευτέρου τεύχος τοῦ νέου ἀγγλόφωνου περιοδικοῦ ποὺ ἀφορᾷ στὴν ὀρθόδοξον πίστη φιλοξενοῦνται κείμενα ποικίλου ἐνδιαφέροντος. Ὁ Christoph D'

Αλοΐσιο στο άρθρο του «Innovation and Tradition: An Orthodox perspective» επιχειρεί να διευκρινίσει με ποιό τρόπο η εκκλησιαστική κατανόηση της παράδοσης υπερβαίνει τη διαλεκτική μεταξύ αυτονομίας και έτερονομίας του ανθρώπινου ύποκειμένου. Ο Andrew Louth στο άρθρο που ακολουθεί με τίτλο «The Sophiology of Father Sergius Bulgakov and the Living Tradition» εξετάζει τον σπουδαίο ρόλο της σοφιολογίας στη θεολογική σκέψη του Ρώσου θεολόγου και τη σχέση της με τη Λειτουργία. Ο Timothy Clark στο άρθρο του «Christianity as Poetics: Constructing the Gospel in Story and Liturgy», με ποιητικό τρόπο διερευνά την ανάδυση της αφήγησης για τις απαρχές του Χριστιανισμού σύμφωνα με το Ευαγγέλιο και τη λειτουργική εμπειρία των πρώτων κοινοτήτων.

Στο άρθρο που ακολουθεί υπό τον τίτλο «Saved by Divine Compassion: The Mystery and Complexity of Human Relationships», η Susan Arida αναφέρεται σε διάφορες περιπτώσεις πολύπλοκων ανθρώπινων σχέσεων όπως περιγράφονται στις διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης (Γεν. 38: Ταμάρ, Δαβίδ και Βοσθεδά, κ.ά.). Η Patricia F. Bouteneff στο κείμενό της «The Pilgrims Distress: Narrating the Perils of the Journey to the Holy Land», εξετάζει την ιδιαίτερη κατανόηση των προσκυνημάτων στο πλαίσιο του Ποντιακού Έλληνισμού. Σε ένα ακόμη κείμενο του περιοδικού με τίτλο «Orthodoxy and Public Discourse: Critical Reflections» ο Χαράλαμπος Βένιτς επιχειρεί μία κριτική προσέγγιση του ζητήματος στον άπονοχο της επικείμενης σύγκλισης της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου.

International Journal of Orthodox Theology (τεύχος 6, 2015)

Στο πρώτο άρθρο του τρέχοντος τεύχους του διεθνούς αγγλόφωνου ορθόδοξου περιοδικού με τίτλο «The Unbearable Political Incorrectness of Martyrs: Living after Richard Rorty», ο Herman Engelhardt εξετάζει την πολιτική σημασία του παραδείγματος των μαρτύρων του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Ρουμανία στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού μετα-χριστιανικού κοσμικού ήθους. Ο Nicu Dumitrascu στο κείμενό του με τίτλο «Dignity and/or Humbleness of a Christian in times of Danger (with some patristic references)» αναφέρεται στις δύσκολες καταστάσεις και στις περιπτώσεις απανθρωποίησης, τις οποίες ο άνθρωπος υφίσταται διαχρονικά, αναδεικνύοντας τη σημασία της ταπεινότητας του ανθρώπου Ήσου ως παράδειγμα προς μίμηση για τον άνθρωπο της εποχής μας. Ο Μιχάλης Γαλετιανός στο άρθρο του «The Value of Martyrdom in times of persecution according to St. John Chrysostom» παρουσιάζει τη διδασκαλία του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου για την αξία και τα γνωρίσματα του χριστιανικού μαρτυρίου ως κεντρικού στοιχείου της Παράδοσης. Ο Pavel Aurel στο κείμενό του με τίτλο «Archbishop Anastasios Yannoulatos' Contribution to the Development of Orthodox missionary theology» επιχειρεί να αναδείξει τις διάφορες παραμέτρους της σημαντικής συμβολής του Αρχιεπισκόπου Τιράνων Αναστασίου στην ανάπτυξη της ιεραποστολικής θεολογίας (σχέση Χριστιανισμού με τις άλλες θρησκείες, παγκοσμιοποίηση, ανθρώπινα δικαιώματα κ.λπ.).

Ὁ Ioan Filimon στὸ ἄρθρο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Christian Mission and Interreligious Dialogue in Archbishop Anastasios Yannoulatos' Theology», μὲ βάση τὸ ἔργο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας ἀποπειρᾶται νὰ περιγράψει τὴ θέση τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στὶς προκλήσεις τοῦ σύγχρονου πλουραλιστικοῦ κόσμου. Ἡ Ioana Zoia Ursu στὸ ἄρθρο τῆς «Prayer, Resistance, Repression: the Burning Bush from the Antim Monastery» ἐξετάζει σὲ ποιοὺ βαθμοὺ ἡ γνωστὴ μοναστικὴ ἀδελφότητα στὸ Βουκουρέστι τῆς Ρουμανίας θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὡς παράδειγμα ἀπάντησης ἢ ἀντίδρασης ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπέναντι στὴν καταπίεση τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ὁ Dumitru Vanca στὴ μελέτη τοῦ «The Order of Prothesis in Romanian Hieratikon of the 16th - 17th Centuries» ἐξετάζει τὴν ἐξέλιξη τῆς Προθέσεως στὸ πλαίσιο τῶν ρουμανικῶν Ἱερατικῶν στὴν προσπάθεια τῆς ρουμανικῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀποκτήσει ἰδιαίτερη λειτουργικὴ φωνὴ μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς καὶ σλαβικῆς λειτουργικῆς παράδοσης.

Στὸ κείμενο μὲ τίτλο «Mircea Vulcanescu. Christianity as daily experience and eschatological expectation», ὁ Gheorghe Holbea περιγράφει τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἑνὸς σημαντικοῦ στοχαστῆ τῆς Ρουμανίας τοῦ μεσοπολέμου καὶ τὴ σχέση του μὲ τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Ὁ Ion Croitoru στὸ μελέτημά του «The Growth of the Dogmatic Teaching in the Contemporary Orthodox World. Questions and Problematisations», καταθέτει σκέψεις καὶ προβληματισμοὺς γιὰ τὸ πὼς ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας θὰ μπορούσε νὰ ἀναπτυχθεῖ, προκειμένου νὰ ἀντιποκριθεῖ στὶς σύγχρονες προκλήσεις ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. Τὸ τεῦχος συμπληρώνεται ἀπὸ ἐνδιαφέρουσες βιβλιοπαρουσιάσεις.

Σύναξη (τεῦχος 134, Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 2015)

Τὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ φιλοξενεῖ ἄρθρα ποικίλης ὕλης. Στὸ πρῶτο ἄρθρο μὲ τίτλο «“Κλέπται ψυχών”»: Ἡ παράνομη διακίνηση ἀνθρώπων ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Δευτερονομίου 24:7», ἡ Μ. Θεοχάρους ἀναζητᾷ τὶς θεολογικὲς ἀρχὲς ποὺ βρίσκονται στὸ ὑπόσטרωμα τῆς δευτερονομιακῆς νομοθεσίας (νόμος κατὰ τῆς ἀπαγωγῆς), προκειμένου νὰ καταδείξει τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία σήμερα θὰ μπορούσε νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ καίριο ζήτημα τοῦ σύγχρονου καὶ ἀπάνθρωπου φαινομένου τοῦ trafficking (ἐμπορίας ἀνθρώπων). Ὁ Δ. Μόσχος στὸ ἄρθρο τοῦ «Συλλογικὸ χάρισμα, σύνοδοι καὶ ἐνότητα κατὰ τὴ μέση καὶ ὕστερη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας» ἐπιχειρεῖ νὰ δείξει πὼς λειτουργήσαν ὅλες αὐτὲς οἱ πτυχὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς κατὰ τὴν περίοδο αὐτή, ἔτσι ὥστε νὰ καταλήξει σὲ συμπεράσματα γιὰ τὴ σημερινὴ πραγματικότητα.

Ὁ Θ. Παπαθανασίου στὸ κείμενό του «Τὸ τραῦμα καὶ τὸ μαρτύριο. Μία τάλαντευση μεταξὺ μιζέριας καὶ μαρτυρίας» ἐξετάζει μὲ ποιοὺ τρόπο ὁ μάρτυρας ἀναμετριέται μὲ τὴν ἀφόρητη ψυχικὴ ὀδύνη σὲ μία πάλιν μεταξὺ ἀθθεντικότητας καὶ ψευτίσματος. Ὁ Σωτήρης Μιτραλέξης στὸ κείμενό του «Ἐπιστροφή στὴν παράδοση: τὸ ἔγγαμο τῶν ἐπισκόπων» ἐπιχειρηματολογεῖ ὑπὲρ τῆς ἀναγκαιότητας

ἐπιστροφῆς σὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση τοῦ ἐγγάμου τῶν ἐπισκόπων, ἀπόφαση ποὺ θὰ ἀποτελοῦσε ἀρμοδιότητα μιᾶς τοπικῆς συνόδου. Στὸ ἄρθρο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Κοινωνικὴ θεραπεία χρηστῶν καὶ τὸ Ὁρθόδοξο κοινοβιακὸ μονιέλο», ὁ Σταμάτης Σπύρου στοχεύει νὰ διερευνήσῃ τὴ σχέση μεταξὺ θεραπευτικῶν κοινοτήτων ἐξαριτημένων χρηστῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ μοναστικῶν κοινοβίων ἀφ' ἑτέρου, στὸν βαθμὸ ποὺ τὰ δύο κοινοτικὰ πλαίσια παρουσιάζουν ὁρισμένες ὁμοιότητες (λ.χ. ἄρνηση τοῦ κόσμου).

Ὁ T. Tollefsen στὸ ἄρθρο τοῦ «Ἀγιογραφώντας τὴν εἰκόνα τοῦ ἀόρατου Θεοῦ. Ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Σιουδίτης καὶ ἡ ὑπεράσπιση τῶν εἰκόνων κατὰ τὴν εἰκονομαχικὴ ἔριδα», προσφέρει μία ἱκανοποιητικὴ ἐπισκόπηση τῆς εἰκονομαχικῆς ἔριδας μέσα ἀπὸ τὴν ἀνάδειξη τῆς διδασκαλίας τοῦ μεγάλου εἰκονοφίλου θεολόγου, ἐνῶ ὁ F. Xamist στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ «Ἡ σύγχρονη ἐρμηνευτικὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰκόνας», ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσῃ γιατί ἡ ἐνασχόληση μὲ τὴ βυζαντινὴ εἰκόνα παρουσιάζει σὺς μέρες μας ἰδιαίτερη ἔξαρση, ἀντιμετωπίζοντας τὸ πρόβλημα τῆς ἀντιπαράθεσης τῆς παράδοσης τῆς εἰκόνας μὲ τὸ σύγχρονο πολιτισμικὸ γίγνεσθαι. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ δύο πολὺ σπουδαῖα κείμενα τὸ ἓνα ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ Ν. Μπερντιάγιεφ «Ἡ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ σύγχρονου κόσμου», ὅπου ὁ μεγάλος Ρῶσος στοχαστὴς προβληματίζεται πάνω σὴ θέση καὶ παρουσία τῶν χριστιανῶν σὸ πλαίσιο τοῦ σύγχρονου κόσμου, καὶ τὸ ἄλλο μιὰ ἀνέκδοτη γνωμοδότηση τοῦ Παναγιώτη Νέλλα κατόπιν παραγγελίας τοῦ Διορθόδοξου Κέντρου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1971) σχετικὰ μὲ τὴν ὑπὸ προετοιμασίᾳ Πανορθόδοξη Σύνοδος. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τίς σημαντικὲς βιβλιοκρισίες του.

International Journal of Systematic Theology (τεῦχος 3, τόμος 17, Ἰούλιος 2015)

Στὸ πρῶτο κείμενο τοῦ τρέχοντος τεύχους μὲ τίτλο «On Original Sin», ὁ O. Crisp ἐπιχειρεῖ μία νέα δημιουργικὴ ἀνάγνωση τῆς σχετικῆς διδασκαλίας περὶ προπατορικῆς ἁμαρτήματος σὸ πλαίσιο τῆς παράδοσης τῶν Μεταρρυθμιστῶν. Ὁ D. Keating στὸ μελέτημά του «Typologies of Deification», μὲ ἀφορμὴ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ θέωση, ἐξετάζει τρεῖς σχετικὸς τύπους ὅπως παρουσιάζονται ἀπὸ τοὺς Norman Russell, Gosta Hallonsten καὶ Paul Gavrilyuk. Ὁ Steven Duby σὴ μελέτη του «Atonement, Impassibility and the Communicatio Operationum» ἐξετάζει πῶς μπορεῖ ἡ σταυρικὴ ἐξιλέωση τοῦ κόσμου νὰ συμβαδίσει μὲ τὴν θεία ἀπάθεια σὸ πλαίσιο τῆς σύγχρονης προτεσταντικῆς θεολογίας. Ἡ Kimlyn Bender στὸ ἄρθρο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Soren Kierkegaard and Karl Barth: Reflections on a Relation and a Proposal for Future Investigation», ἐπιχειρεῖ μία νέα ἀνάγνωση τῆς σχέσης τῶν δύο μεγάλων στοχαστῶν διερευνώντας ὄχι μόνο τοὺς λόγους τῆς ἀποστασιοποίησης τοῦ θεολόγου ἀπὸ τὸν Δανὸ φιλόσοφο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίδραση τοῦ τελευταίου σὸ ἔργο τοῦ Barth. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ ἐνδιαφέρουσες βιβλιοκριτικὲς.

Irish Theological Quarterly (τχ. 3, τόμος 80, Αύγουστος 2015)

Στὸ πρῶτο κείμενο τοῦ τρέχοντος τεύχους μὲ τίτλο «Gods Relation to Evil: Maritain and Balthasar on Divine Impassibility» ὁ Joshua R. Brotherton συγκρίνει τὸν τρόπο θεώρησης τῆς σχέσης τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ κακὸ μεταξὺ τῶν δύο σημαντικῶν Ρωμαιοκαθολικῶν στοχαστῶν ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ τῆς θείας ἀπάθειας, θεωρώντας ὅτι ἡ σχετικὴ θεώρηση τοῦ Maritain ὑπεριερεῖ σὲ συνοχὴ αὐτῆς τοῦ Balthasar. Ἡ Celia Chazelle στὸ κείμενό της «Debating the End Times with Bede» ἐρευνᾷ τὶς συζητήσεις γιὰ τὴ χρονολόγηση τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἔσχατολογία ἀπὸ τὸν Bede (672/673-735) καὶ τί αὐτὲς φανερόνουν γιὰ τὸ φάσμα τῶν χιλιαστικῶν καὶ ἄλλων ἔσχατολογικῶν ἰδεῶν στὴ μονὴ τοῦ Wearmouth-Jarrow.

Ὁ Christoffer Grundmann στὸ κείμενό του «Faith and Healing-What Faith-healing is about, with special reference to the Christian Tradition», μὲ ἀφειρηγία τὸν νέο ἐπιστημονικὸ κλάδο τῆς ἐπιδημιολογίας τῆς θρησκείας, ἐξετάζει ἀρχικά ποικίλους τύπους καὶ διασυνδέσεις μεταξὺ πίστεως καὶ θεραπείας σὲ διάφορους πολιτισμοὺς καὶ θρησκείες, στὴ συνέχεια πῶς ἐρμηνεύονται τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ἐπαγγελματίες τῆς ὑγείας, ὅπως ἐπίσης καὶ στὸ φῶς τῆς βιβλικῆς παράδοσης. Στὸ τελευταῖο κείμενο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Operative and Cooperative Grace and the question of justification by faith: A contemporary Transposition», ὁ Neil Ormerod ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἔννοια τῆς «αὐτόνομης πνευματικῆς ἐκπόρευσης» ποὺ ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τὸν Robert Duran μπορεῖ νὰ διευκρινίσει τὴν ἔννοια τῆς συνεργασίας, ἐφαρμόζοντας στὴ συνέχεια τὶς ἰδέες αὐτὲς στὴν ἔνιαση μεταξὺ ρωμαιοκαθολικῶν καὶ προτεσταντικῶν στὸν τρόπο ἐρμηνείας τῆς ἐκ πίστεως δικαίωσης.

Ἐπιστημονικὴ Ἐπιθεώρηση τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος Σπουδῶν στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία τόμος Δ' (Πάτρα, 2013)

Μὲ κάποια καθυστέρηση κυκλοφόρησε ὁ τέταρτος τόμος τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιθεώρησης τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀνοικτοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου φιλοξενοῦνται κυρίως κείμενα ἀπὸ τὸ πρῶτο συνέδριο ποὺ διοργανώθηκε ἀπὸ τοὺς διδάσκοντες στὸ ἐν λόγω Πρόγραμμα. Ὁ Ἀθ. Ἀγγελόπουλος στὸ κείμενό του «Κράτος Σκοπίων. Ἡ λύση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, ὑπὸ τὸν προβολέα τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος», ἐπιχειρεῖ νὰ προτείνει μία κανονικὴ λύση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προβλήματος τῶν Σκοπίων, τὸ ὁποῖο ὡστόσο συναρτᾶται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴν ἐπίλυση καὶ τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος. Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «L'Economie trinitaire de Dieu et le don eschatologique de catholicité en Christ» ὁ Κωνσταντῖνος Ἀγόρας ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τῆς «Οἰκονομίας» τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ θέση τῆς χριστιανικῆς «Ἐκκλησίας» ἐντὸς τῆς ἀπὸ διαφορετικῆς ὀπτικῆς γωνίας. Ἡ Σπυριδούλα Ἀθανασοπούλου - Κυπρίου στὸ ἄρθρο της «Ὁ ρόλος τῆς λογοτεχνίας στὴ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση» ἀποσκοπεῖ νὰ ἀναδείξει τὴ σημασία ποὺ ἔχει ἡ χρῆση λογοτεχνικῶν κειμένων στὴ σύγχρονη θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση στὸ πλαίσιο ἐνὸς δημοκρατικοῦ, πολυπολιτισμικοῦ περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖο προωθεῖ τὴν κριτικὴ σκέψη καὶ καλλιιεργεῖ τὴν ἐνσυναίσθηση

καὶ τὴ δημιουργικότητα. Ἡ Εἰρήνη Ἀριέμη στὸ κείμενό της «Ὁ ὄρος “ἴδιον” καὶ χρήσεις του μέσα ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων καὶ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας» μελετᾷ τὸν ὄρο «ἴδιον» ὑπὸ τὸ διαφορετικὸ νόημα πὸ λαμβάνει κατὰ τὴ μετάβαση ἀπὸ τὴ θεολογικὴ διδασκαλία τῶν ἐπιμέρους Πατέρων.

Ὁ Νικόλαος Ἀσπρούλης στὸ ἄρθρο τοῦ «Ἐκκλησιο-κοσμικὴ Δογματικὴ, ὡς ἓνα μοντέλο θεολογικῆς ἐκπαίδευσης: Ἡ περίπτωση τοῦ Orthodox Handbook on Ecumenism» ἐπιχειρεῖ νὰ περιγράψει τὶς βασικὲς προϋποθέσεις (ὅπως π.χ. ἡ γραμματικὴ τῆς αὐτο-Ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ἱστορία τῆς σωτηρίας, ἡ ἔσχατολογία κ.ἄ.) ἑνὸς νέου περιληπτικοῦ μοντέλου Ὁρθόδοξης θεολογίας ὑπὸ τὸν ὄρο «Ἐκκλησιο-κοσμικὴ Δογματικὴ» στὸ πλαίσιο τοῦ μετα-νεωτερικοῦ κόσμου. Στὴ μελέτη πὸ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Κρίση τῆς συνοδικότητας; Ἡ γραφειοκρατικὴ ἀντίληψη τῆς ἐκκλησιολογίας καὶ τὸ πρόβλημα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς συνοδικότητας στὴν Ἐκκλησία σήμερα» ὁ Σταῦρος Γιαγκάζογλου προχωρᾷ σὲ μία προσεκτικὴ αὐτο-κριτικὴ ἀξιολόγηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατάστασης τῆς σύγχρονης Ὁρθοδοξίας καὶ τῶν παθογενειῶν της. Ὁ Σωτήριος Δεσπότης στὸ ἄρθρο του μὲ τίτλο «Ἀναφιλῆση τοῦ ὄνοματος καὶ τοῦ λειτουργήματος τοῦ ἐπισκόπου στὴν χριστιανικὴ κοινότητα ἐπὶ τῆ βάσει τῆς μαρτυρίας τῶν ποιμαντικῶν» συζητᾷ τὴ θέση καὶ τὸν ρόλο τοῦ ἐπισκόπου σὲς πρωτοχριστιανικὲς κοινότητες, μὲ βάση κυρίως τὶς Ποιμαντικὲς ἐπιστολές, σὲ κριτικὸ διάλογο μὲ τὰ κείμενα τοῦ Ἰγνατίου τοῦ Θεοφύρου, ὅπου ὁ ρόλος τοῦ ἐπισκόπου μοιάζει νὰ ὑπερεξαίρεται. Ὁ Ἀνδρέας Ζαφειρόπουλος στὸ κείμενό του «Οἱ σχέσεις τῆς Σερβικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μὲ τὴν Πολιτεία τὴν περίοδο τοῦ Κομμουνισμοῦ στὴν τέως Γιουγκοσλαβία (1943-1990)» ἐξετάζει ποικίλες πτυχὲς τοῦ θέματος, ὅπως π.χ. τὸν πλήρη διαχωρισμὸ Κράτους-Ἐκκλησίας, τὴν ἀνάμειξη τῆς πολιτείας στὴν ἐκλογή τῶν Ἀρχιερέων, τὴ λογοκρισίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐντύπων κ.ἄ. Ὁ Jan Zozulak στὴ συνέχεια ἐξετάζει «Τὸ κεντρικὸ ζήτημα τῆς Τριαδολογίας τῶν πρώτων αἰώνων».

Ὁ Παντελῆς Καλαϊτζίδης στὸ ἄρθρο του «π. Ἰωάννης Μέγιεντορφ καὶ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης: δύο ἀντικρουόμενες ἐρμηνεῖες τῆς παλαμικῆς θεολογίας» διερευνᾷ τὴν ἐνότητα καὶ ταυτότητα ἀλλὰ καὶ τὸν συναφειακὸ χαρακτῆρα τῆς πατερικῆς παράδοσης στὸν τρόπο πὸ ἐρμηνεύουν οἱ δύο σημαντικοὶ θεολόγοι τοῦ 20οῦ αἰῶνα τὴν παλαμικὴ θεολογία. Ὁ Ἀπόστολος Καπρούλιας στὸ κείμενό του «Ὁψεις τῆς κατὰ Πλάτωνα ἀνθρωπολογίας τῆς θρησκείας: Ἀπὸ τὴν ὄντολογία τῆς ἐπιμεριστικῆς ἰάσεως στὴν Θεολογία τῆς ἐνοποιητικῆς θεραπευτικῆς μεταμέλειας» ἐξετάζει τὴ διασύνδεση Ὀντολογίας μὲ τὴν Θεολογία στὴν πλατωνικὴ ἀνθρωπολογία, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται κυρίως διὰ τῆς ἄρσης τῶν ὄντολογικῶν διατομῶν πὸ θέτουν τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ. Ὁ Πολύκαρπος Καραμούζης στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «Ὁ θρησκευτικὸς ἑαυτὸς καὶ ἡ διαμόρφωση τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ κοινωνία» προσεγγίζει τὶς ἀντιλήψεις 10.836 Ἑλλήνων μὲ μία σειρά παραμέτρων, προκειμένου νὰ μελετήσῃ τὴ συγκρότηση τοῦ θρησκευτικοῦ ἑαυτοῦ. Ἡ Ἑλένη Κασσελοῦρη-Χατζηβασιλειάδου στὸ ἄρθρο

της «Ἡ Ἑρμηνευτικὴ τῶν Γραφῶν καὶ ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία τὸν 21ο αἰῶνα. Ἑρωτήματα, προκλήσεις, προοπτικές» προσεγγίζει ποικίλα ἐρωτήματα πού ἀφοροῦν μεταξὺ ἄλλων στὸ πῶς μπορεῖ ἡ Βίβλος νὰ μεταφρασεῖ, νὰ ἐρμηνευεῖ καὶ νὰ ἀξιοποιηθεῖ μέσα ἀπὸ τὰ νέα μέσα καὶ δεδομένα καὶ στὸ πῶς τὸ περιεχόμενο τῆς Ἀγίας Γραφῆς μπορεῖ νὰ συμβάλει στὴ σχέση καὶ τὸν διάλογο μεταξὺ χριστιανῶν ἀλλὰ καὶ πιστῶν ἀπὸ ἄλλες θρησκείες. Ἡ Χριστίνα Καφιμαλάκου στὸ κείμενό της «Οἱ ὀριακὲς καταστάσεις τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης κατὰ τὸν Μιχαὴλ τὸν Ψελλό – τὸ ζήτημα τοῦ θανάτου» ἐξετάζει τὶς ἀπόψεις τοῦ βυζαντινοῦ λόγιου περὶ τοῦ «ὄρου ζωῆς», ἐπικεντρώνοντας τὸ ἐνδιαφέρον της στὸ θάνατο. Ὁ Γεώργιος-Νεκτάριος Λόης στὸ μελέτημά του «Ἡ πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση στὴν Σερβία μετὰ τὸν Στέφανο Δουσάν καὶ ἡ εἴσοδος τῶν Ὁθωμανῶν στὰ Βαλκάνια (1355-1389)» ἐπισκοπεῖ τὰ γεγονότα τῶν 34 αὐτῶν ἐτῶν πού σφραγίσαν τὴν πορεία τῆς ἱστορίας τῶν Βαλκανίων γιὰ τοὺς ἐπόμενους τέσσερις αἰῶνες.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ματζανάρης στὸ ἄρθρο του «Σχοινοβασίες στὴ χώρα τοῦ ἑαυτοῦ: ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀγιότητας στὸν Ἑλύτιν», μελετώντας τὸ ἔργο τοῦ Ἑλύτιν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναδείξει τὴν ὑπαρξιακὴ ἀναζήτηση ὡς καιρὶα ἀφειρηγία τῆς πορείας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἀναστάσιος Μαρκᾶς στὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Οἱ Διδάσκαλοι τῆς πρώτης Ἐκκλησίας» ἀναφέρεται στὸ χάρισμα τῶν Διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι σχετίζονται, ἂν καὶ ὄχι ἀποκλειστικά, μὲ τὴν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας, καὶ ἐμφανίζονται στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Κ.Δ. μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου αἰῶνα. Στὴ συνέχεια ὁ Σπύρος Παναγόπουλος στὸ «*Εἶδον μὲν τὸν ἄνδρα καὶ ἐπίσταμαι τὸν δίκαιον*: Φιλολογικὰ σχόλια καὶ στοιχεῖα χρονολόγησιν περὶ τοῦ Βίου τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος, ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος τοῦ θαυματουργοῦ, συγγραφέντος ὑπὸ Λεοντίου, ἐπισκόπου Σαλαμίνας Κύπρου» ἀναλαμβάνει νὰ ἀναδείξει ἐπιχειρήματα, μὲ σκοπὸ νὰ προσδιορίσει ὅτι ὁ Λεόντιος Νεαπόλεως συνέγραψε τὸν Βίον τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος κατόπιν ἀναθέσεως τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου καὶ ὄχι τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος. Ἡ Εὐριδίκη Παπάζογλου στὸ κείμενό της «Ἀποστολικοὶ Πατέρες: Ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς Προφῆτες στὴν Ἐκκλησία τῶν Ἀποστόλων» ἐξετάζει τὴ συμβολὴ τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων στὴν ἀνάπτυξη τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Ὁ Θανάσης Παπαθανασίου στὸ μελέτημά του «“Ὁ νόμος τῶν ἀθῶν”». Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κέλτικου Χριστιανισμοῦ καὶ μία ἔκφανση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων» ἐξετάζει τὴν σημασία τῆς προδρομικῆς τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων σχετικῆς νομοθετικῆς πρωτοβουλίας τῶν Κελτῶν Χριστιανῶν τὸν 7ο αἰῶνα στὸ Βίρτ τῆς Ἰρλανδίας.

Ἡ Λυδία Πετρίδου στὸ κείμενό της «Ἡ θεωνυμία “παλαιὸς τῶν ἡμερῶν”. Οἱ ἔννοιες τοῦ “αἰῶνος” καὶ τοῦ “χρόνου” στὴν *Παράφραση* τοῦ Γεωργίου Παχυμέρη (1242-1310) στὸ Περὶ θείων ὀνομάτων τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου», ἐξετάζει τὸ νοηματικὸ περιεχόμενο τοῦ «παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν» στὴν παράφραση τοῦ Παχυμέρη. Ὁ π. Ράντομιρ Πόποβιτς στὸ «Φωτεινὸς Σιρμίον ὁ αἰρεσιάρχης» ἐξετάζει τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν αἵρετικὴ διδασκαλία τοῦ ἐπισκόπου Σιρμίον

κατά τὸν 4ο αἰώνα. Ὁ τόμος περιλαμβάνει ἐπίσης τὰ κείμενα τῶν Radoslav Rasporovic «Οἱ τρεῖς ἱεραποστολὲς τοῦ Πρίγκιπα Ἐπισκόπου Βασιλείου στὴ Ρωσία», Σάνιας Στοϊκόβιτς «Ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὴς ἀπαρχῆς μέχρι τὸ 1700 μὲ βάση τὴ λογοτεχνία αὐτῆς τῆς περιόδου». Ὁ Χρῆστος Τερέζης στὸ κείμενό του «Ὅροι ἀνάγνωσης τῆς αἰωνίου ζωῆς στὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιο (10: 17-25)» μὲ ἀφορμὴ ἓνα ἐπεισόδιο ἀπὸ τὴν δράση καὶ τὴν διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσει ὀρισμένα σημεῖα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο διαμορφώνεται στὴν Καινὴ Διαθήκη ἡ θεωρία-θεολογικὴ προοπτικὴ περὶ αἰωνίου ζωῆς. Ὁ Βασίλειος Φανάρας στὸ ἄρθρο τοῦ «Μεταμοσχεύσεις: ἡ θεολογικὴ συζήτηση στὴν Ἑλλάδα τὰ τριάντα τελευταῖα χρόνια», προσφέρει μίαν σύντομην ἐπισκόπηση τῆς σχετικῆς συζήτησης μὲ βάση νόμους τῆς Πολιτείας καὶ ἐγκυκλίους τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Γεώργιος Φίλιππος στὸ ἄρθρο του «Στὴς πηγὲς τῆς ἔννοιας τῆς θυσίας στὴ χριστιανικὴ λατρεία: παλαιοδιαθητικὲς προτυπώσεις περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας» ἐπιχειρεῖ νὰ συμβάλει στὴν πληρέστερη κατανόηση τῶν μαρτυριῶν τῆς Κ.Δ. γιὰ τὴν Εὐχαριστία. Ἡ ἐπιθεώρηση ὁλοκληρώνεται μὲ σχετικὲς βιβλιοπαρουσιάσεις.

Νικόλαος Ἀσπροῦλης